

УДК 378.147:81'24:656.6.61

DOI <https://doi.org/10.24919/2308-4863/75-1-36>**Євгенія БОНДАРЕНКО,**

orcid.org/0000-0003-4802-2228

кандидат педагогічних наук,

доцент кафедри морської англійської мови

Національного університету «Одеська Морська Академія»

(Одеса, Україна) bndevgeniya@gmail.com

КОГНІТИВНО-ЗНАНІЄВИЙ КОМПОНЕНТ У СКЛАДІ ПРОФЕСІЙНО-МОВЛЕННЕВОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ СУДНОВОДІННЯ

Сьогодні набуває актуальності питання професійно-мовленнєвої компетентності майбутніх фахівців морської галузі з огляду на зростаючу конкуренцію з боку східних країн. Неабиякого значення у цьому питанні виникає необхідність в організації та впровадженні нових навчальних заходів, застосування новітніх технологій з метою підвищення ефективності навчання англійської мови за професійним спрямуванням. Вивчення англійської мови за професійним спрямуванням у вищих морських навчальних закладах є принципово важливим завданням з підготовки компетентних майбутніх судноводіїв. Також це є значущою потребою для майбутніх судноводіїв, які готуються стати кваліфікованими штурманами. З огляду на значущість питання формування професійно-мовленнєвої компетентності майбутніх судноводіїв безпосередньо впливає на підвищення його розвиток загальної культури, здатності до ефективної співпраці в інтернаціональному екіпажі, формування самоосвіти, формування фундаментальних знань і умінь та професіоналізму. Головною особливістю вивчення англійської мови у немовному вищому закладі, зокрема морському, є його професійно-орієнтований характер, тому постає потреба у впровадженні когнітивно-знанієвого компонента. У статті розглядається когнітивно-знанієвий компонент у складі професійно-мовленнєвої компетентності майбутніх судноводіїв, який репрезентує структуру професійно-мовленнєвої компетентності майбутніх фахівців морського профілю. Когнітивно-знанієвий компонент віддзеркалює знання трьох блоків: блок лінгвістичних знань (про відповідність мовлення ustalеним у суспільстві мовним нормам (орфоепічним, граматичним, лексичним, стилістичним), про правильність, діапазон, швидкість, взаємодію, зв'язність мовлення; блок соціолінгвістичних знань (про етикет, культуру, традиції різних народів); блок фахових знань (про особливості професійної діяльності судноводія, котрі актуалізуються в його мовленні).

Ключові слова: професійно-мовленнєва компетентність, майбутні судноводії, знання, структура, компонент.

Yevheniia BONDARENKO,

orcid.org/0000-0003-4802-2228

Candidate of Pedagogical Sciences,

Ph.D. at the Maritime English Department

National University "Odesa Maritime Academy"

(Odesa, Ukraine) bndevgeniya@gmail.com

COGNITIVE-KNOWLEDGE COMPONENT IN PROFESSIONAL AND SPEECH COMPETENCE OF THE FUTURE NAVIGATORS

Today, the issue of professional and speech competence of the future navigators in the maritime industry is becoming more relevant in view of the growing competition from eastern countries. The great importance in this matter is the necessity to organize and implement new educational activities, the use of the latest technologies in order to increase the effectiveness of teaching English for special purpose. Learning English for a professional purpose in higher maritime educational universities is a fundamentally important task for training competent future navigators. It is also a significant requirement for future navigators who are preparing to become well-qualified navigators. Given the importance of the issue of the formation of professional speech competence of future navigators, it directly affects the development of global culture, the ability to cooperate effectively in an international crew, the formation of self-education, the formation of fundamental knowledge and skills, and qualification. The main feature of learning English in a non-linguistic higher university, in particular, a maritime one, is its professional oriented character; therefore, there is a requirement to introduce a cognitive-knowledge component. The article presence the cognitive-knowledge component of the professional and speech competence of future navigators, which shows the structure of the professional and speech competence of future specialists in maritime field. The cognitive-knowledge component reflects the knowledge of the three blocks: the block of linguistic knowledge (about the correspondence of speech to the established language in society (orthoepic, grammar,

lexical, stylistic), about accuracy, register, speed, interaction, speech connectivity, a block of sociolinguistic knowledge (about etiquette, culture, traditions of different nations); a block of professional knowledge (about the peculiarities of the ship's professional activity, which are actualized in student's speech).

Key words: *professional and speech competence, future navigators, learning, structure, component.*

Постановка проблеми. Однією з важливих проблем професійної освіти є забезпечення конкурентоспроможності фахівців на світовому ринку праці. Сучасний фахівець-судноводій має відзначитися науковим світоглядом, ерудицією, сформованою культурою комунікації, вміннями ефективно функціонувати в багатомовному просторі, швидко орієнтуватися в різноманітних галузях професійної діяльності, що дозволить забезпечити економічний розвиток України. Поряд з цим, незважаючи на внесок вітчизняних та зарубіжних науковців у вирішення різноманітних питань підвищення ефективності підготовки майбутніх судноводіїв, проблема формування професійно-мовленнєвої компетентності майбутніх фахівців галузі знань 27 «Транспорт», спеціальності 271 «Річковий та морський транспорт», спеціалізації «Судноводіння» потребує спеціального наукового дослідження.

Аналіз останніх досліджень. Дослідження наукових джерел (О. Горбул, Т. Гриценко, Г. Волкотруб) закликають задля подолання негативного впливу зовнішніх факторів, викладач має підтримувати курсантів, забезпечувати взаємодопомогу в академічній групі, упроваджувати засоби активізації творчого потенціалу, уникати надмірної критики, створювати сприятливу атмосферу, в якій є можливим успішне формування знань фахових дисциплін. Насамперед науковці (Н. Кічук, М. Кларин, В. Климов, М. Князян, В. Коваль, О. Лучанінова) одностайні в тому, що викладачу доцільно ставити реальні цілі перед майбутніми судноводіями, давати завдання, які відповідають рівню знань та вмінь курсантів. Це, поряд з використанням ефективних методів викладання, забезпечення належних матеріальних умов, сприяє виникненню їхніх внутрішніх мотивів.

Мета статті. Розкрити та схарактеризувати вимоги та систему знань когнітивно-знанієвого компонента професійно-мовленнєвої компетентності майбутніх фахівців судноводіння, що репрезентовані в освітньо-професійній програмі.

Виклад основного матеріалу. Система знань фахівців судноводіння, що репрезентована в освітньо-професійній програмі, віддзеркалює вимоги, визначені в Міжнародній конвенції з підготовки та дипломування моряків та несення вахти (ПДМНВ) 1978 року з поправками 1995 та 2010 років, документах Міжнародної морської

організації стосовно підготовки моряків та безпеки судноводіння (ПДМНВ, 2010). У них узагальнюються вимоги до якостей випускників, котрі навчаються у вищому морському навчальному закладі та які будуть працювати у міжнародних екіпажах. У цих документах наголошується, зокрема, й на необхідності володіння знаннями з фаху, мов, культури країн світу (КМОП, 2006: 117-120).

Відповідно до окресленого вище, когнітивно-знанієвий компонент професійно-мовленнєвої компетентності містить знання таких **трьох блоків:**

- **фахові;**
- **лінгвістичні;**
- **соціолінгвістичні.**

Розглядаючи **блок фахових знань**, підкреслимо, що вони відображають базову, необхідну й достатню інформацію про особливості професійної діяльності судноводія, котрі актуалізуються в мовленні фахівця, а саме: визначення місцезнаходження, навігаційна вахта, технічні засоби судноводіння, електро-радіонавігаційні прибори, наприклад, використання радіолокатора та САРП для забезпечення безпеки мореплавства, ЕКНІС для безпеки судноводіння, дії у надзвичайних ситуаціях, маневрування судна, нагляд за навантаженням, розміщенням, кріпленням, збереженням вантажу, використання рятувальних засобів та пристроїв, спостереження за дотриманням вимог законодавства, застосування навичок лідерства і роботи у команді, сприяння безпеці персоналу та судна (МКУБ, 2012).

Блок лінгвістичних знань когнітивно-знанієвого компонента віддзеркалює окреслені вище фахові знання, котрі представлені в мовленні судноводія українською та англійською мовою. Системоутворюючими для лінгвістичного блоку є знання про правила й норми мови (а саме про відповідність мовлення ustalеним у суспільстві мовним нормам (орфоепічним, граматичним, лексичним, стилістичним), про правильність, діапазон, швидкість, взаємодію, зв'язність мовлення.

Характеризуючи цей блок, слід зазначити, що майбутні фахівці судноводіння мають володіти знаннями мов відповідно до критеріїв, запропонованих у «Загальноєвропейських рекомендацій з мовної освіти: вивчення, викладання, оцінювання» (Ніколаєва, 2003). Насамперед, якщо

йдеться про ділову українську мову, то проекція тих вимог, що передбачені в організації ділового стилю мовлення фахівця судноводіння, на показники володіння мовою на рівні C2, дозволяє стверджувати про таке: курсант не відчуває труднощів у розумінні усного мовлення, здатний читати будь-який тип тексту (перш за все, офіційно-діловий, науково-професійний), брати участь у обговоренні проблем, ситуацій, подій, описувати чи аргументувати ідеї, положення, висновки, висловлюючись логічно, вільно, майстерно, диференційовано, писати різні документи (наприклад, доповіді, договори, накази, акти, службові записки тощо), робити письмово критичний аналіз, власну оцінку чогось.

Оскільки курсанти мають володіти офіційно-діловим стилем української мови, то вони повинні знати про його основні критерії: об'єктивність, достовірність, точність, повноту викладу інформації, її стислість, нейтральність тону, нормативність використання мовних засобів.

Як наголошують науковці (Г. Волкотруб, О. Горбул, Т. Гриценко), офіційно-діловий стиль української мови відображає стандартні вирази, усталені словесні формули, термінологію із галузі судноводіння, передбачає повторюваність слів, виключає конотативну забарвленість лексичних одиниць. Переважно мають місце віддієслівні іменники, пасивні форми, прямий порядок слів у реченні; акцентується на вживанні простих речень; майже виключається вживання займенників (Волкотруб, 2002), (Горбул, 2007), (Гриценко, 2003).

Майбутні судноводії мають бути ознайомлені із специфікою оформлення різних груп документів відповідно до їх класифікації (за спеціалізацією, найменуванням, напрямом, походженням, терміном виконання тощо), наприклад, обов'язковими реквізитами, структурними компонентами різних видів тексту.

Неабиякого значення набуває оволодіння майбутніми фахівцями особливостями вживання в діловій українській мові

- різних частин мови, наприклад:
- іменника (особлива увага звертається на відмінювання, вживання роду й числа, написання прізвищ, імен й по батькові),
- прикметника (домінування аналітичних форм у ступенях порівняння),
- займенника (переважне використання особових займенників у множині),
- дієслова (вживання у теперішньому часі першої та третьої особи; складних форм для недоконаного виду; інфінітиву, безособових форм для передачі наказового способу),

– прийменників (використання прийменника -на, коли мова йде про сферу вживання, -для – мету дії, -проти – для порівняння; після прийменників -всупереч, -завдяки вживати давальний відмінок);

– частин речення, а саме, дієприкметникових та дієприслівникових зворотів (що допомагає висловити думку у більш стислий спосіб), складнопідрядних речень (для пом'якшення прохання), слів-конекторів для зв'язування ідей у тексті, забезпечення його цілісності й інтегративності;

- непрямої мови;
- словосполучень дієслівного типу;
- на початку речень використовувати вставні словосполучення, підрядні речення, додатки, обставини.

Майбутні фахівці повинні знати про чіткість подання інформації в документах, її представлення в хронологічному порядку, організованість відповідно до плану, логічність, переконливість, обґрунтованість. Науковці наполягають на необхідності наведення точних аргументів, фактів, пояснень.

Окреслене вище, насамперед, стосується технічної документації, дотичної до функціональних обов'язків судноводія. Однією з важливих відмінностей наукової, технічної документації є послідовність викладу положень, вживання термінологічної лексики, слів у прямому значенні, слів-конекторів (або тих, що слугують для логічного зв'язку ідей у тексті, або тих, котрі передають міру об'єктивності інформації). Науковці (Н. Герасименко, С. Карпова, В. Ракитянська, Л. Сокольницька) наполягають на необхідності акцентування уваги й на словах-конкретизаторах (лексичні одиниці, котрі підкреслюють або посилюють думку) та словах-домінантах (ключові поняття тексту) (Герасименко, 1999).

Отже, при вивченні ділової української мови основна увага курсантів звертається на оволодіння такими лінгвістичними знаннями, які відображають особливості офіційно-ділового стилю мови на рівні орфографії, лексики, морфології, синтаксису, інших особливостей оформлення текстів, дотичних до судноводіння; увага звертається й на формування знань про специфіку наукової, технічної документації.

Окрім цього, курсанти зорієнтовані на оволодіння базовими знаннями англійської мови відповідно до вимог «Загальноєвропейських рекомендацій з мовної освіти: вивчення, викладання, оцінювання». Протягом першого та другого років навчання у студента має бути забезпечений рівень B1, тобто в процесі формування професійно-

мовленнєвої компетентності викладач сприяє переходу від рівня А2 (володіння елементарним словниковим запасом стосовно свого життя, сім'ї, навколишнього середовища, роботи) до рівня, коли курсант інтеріоризував широку лексичну базу щодо професійної діяльності, навчання, відпочинку, соціального життя; він розуміє новини, різноманітні передачі по радіо, телебаченню, в Інтернеті, інструкції, рекомендації тощо.

Наприклад, на базі таких розмовних тем, як «Daily work routine and activities», «Music», «Taste», «Survival skills», «Times of life / Stages», «Places», «Work», «Work routine», розгортається подальше формування професійно-мовленнєвої компетентності до оволодіння лексичним мінімумом різних аспектів професійної діяльності судноводія: «Ship Organization» (Description of departments; Responsibilities of the deck department, engine room department and catering department; Duties of the deck cadet), «Ship Construction» (Main parts of a vessel, Types of ships, Duties of the officer on watch). Студенти оволодівають графічною та фонетичною формами лексичних одиниць окреслених вище тем, семантизують їх у різних видах мовленнєвої діяльності.

У аспекті викладання граматики особлива увага звертається на оволодіння такими граматичними формами: Present Simple / Present Continuous; Past Simple / Present Perfect; Going to / Future; Relative clause; Comparatives / indirect question; Modal verbs / used to; Will / uses of like; Modal verbs. Саме ці граматичні категорії та форми вживаються в мовленні майбутнього судноводія у процесі провідних видів життєдіяльності: приватної, навчальної, професійної, соціальної.

Розкриваючи вимоги стосовно мовлення майбутніх судноводіїв, слід підкреслити, що вживання лексичних одиниць та граматичних форм має відповідати, згідно вимог «Загальноєвропейських рекомендацій з мовної освіти: вивчення, викладання, оцінювання», таким параметрам: правильність, діапазон, швидкість, взаємодія, зв'язність.

Аналіз наукових джерел свідчить, що правильність є відповідністю встановленим нормам, істинністю (Бусел, 2004: 916). Правильність пов'язана із точністю (детальне відображення об'єктивного змісту (Бусел, 2004: 1259)), ясністю (чіткість, відсутність потреби додаткових пояснень (Бусел, 2004: 1425)), доречністю (відповідність ситуації, своєчасність (Бусел, 2004: 241)). При цьому діапазон цілком слушно висвітлюється як обсяг мовлення (Бусел, 2004: 226)), його виразність (розбірливість, зрозумілість (Бусел, 2004: 107)).

Особливого значення в професійній діяльності судноводія, окрім правильності й діапазону, має й швидкість мовлення, котра розглядається як стрімкість підбору мовних засобів, бистрота, високий темп реакцій на репліки в певній ситуації (Бусел, 2004: 1392). Поряд з цим взаємодія відображає інтеракцію, легкість вступу у комунікацію та підтримання діалогу. Не меншого значення набуває й зв'язність мовлення, яка віддзеркалює послідовність, логічність викладу думок (Бусел, 2004: 356).

Отже, всі визначені нами вимоги щодо мови й мовлення майбутнього судноводія – правильність, діапазон, швидкість, взаємодія, зв'язність мовлення – є тісно пов'язаними, взаємозалежними; реалізація цих вимог спричинює ефективність професійної комунікації судноводія, його керівництва командою, управління судном.

З огляду на вимоги «Загальноєвропейських рекомендацій з мовної освіти: вивчення, викладання, оцінювання» у процесі формування професійно-мовленнєвої компетентності на початковому етапі навчання курсант має володіти знаннями про правильне використання основних граматичних структур та лексичних одиниць; діапазон висловлювання характеризується вживанням простих граматичних структур, найрозповсюдженішими лексичними одиницями за темами «Сім'я», «Хобі», «Робота», «Подорожі», «Новини» тощо. Курсант має швидко висловлюватися на рівні коротких діалогічних або монологічних текстів, конструювати запитання та відповіді на них, зв'язувати групи слів відповідно до певної граматичної форми за допомогою найуживаніших сполучників.

Когнітивно-знанієвий компонент на рівні В1 репрезентовано достатнім граматичним та словниковим запасом; достатньо точним використанням структур та схем, поширених у розмовному та професійному мовленні у контексті прогнозованих ситуацій; при цьому спостерігаються певні паузи для граматичного планування речення та підбору слів. Курсант має володіти обізнаністю, як самостійно розпочинати, підтримувати та завершувати не дуже розгорнуті розмови на теми, що відповідають його індивідуальним та професійним інтересам; яким чином конструювати окремі елементи у розгорнутій, лінійній виклад думок.

Блок лінгвістичних англомовних та україномовних знань при переході на рівень В2 розширюється в аспекті інтеріоризованих лексичних одиниць та сформованих граматичних знань.

Наприклад, майбутній судноводій повинен оволодіти лексичними одиницями за такими темами, як-от:

– Lights: Types of lights, Symbols and Abbreviations used on Admiralty Charts, The COLREGs. Rule 21. Navigation lights; Lighthouses, The COLREGs Rules 18, 23, 24, 27, 28, 29, 30;

– Buoys and Beacons: Lights and Buoys (presentation), Buoys and beacons, Types and shapes of buoys, Buoyage System, Symbols and Abbreviations used on Admiralty Charts, Reading Pilot Books, Nature of the Seabed;

– Dangers: SMCP on navigational warnings, Symbols and Abbreviations used on Admiralty Charts, SMCP on dangers to navigation, warnings and assistance;

– Anchorages: Types of anchorages, Symbols and Abbreviations used on Admiralty Charts (types of bottom);

– Anchoring: Good seamanship, Commands for anchoring, Check-List B-8, SMCP on anchoring;

– Pilotage and Pilots: Commands to the helmsman and to the engine room, SMCP on navigational warnings, Pilot on board, Pilotage and pilots, Pilotage Check-list: B3, B6, B7, B9, B10, Bridge routine;

– Berthing (Mooring) / Towing: Berthing operation, Types of mooring lines, Commands for mooring, SMCP Berthing / Unberthing, Missing Link, Towing, Towing commands, SMCP Tug assistance, Regulation signals when towing.

– Weather: Meteorological elements, SMCP on weather, CC CD VK (Weather);

– Life-saving appliances: Purposes of life-saving appliances, Types of life-saving appliances, Types of survival crafts (ОПППБ, 2012).

Поглиблюються та актуалізуються в більш широкому контексті граматичні знання, що суттєво впливає на правильність мовлення: майбутні фахівці мають знати, що не допускаються помилки, котрі спричинювали б непорозуміння, а ті граматичні помилки, яких вони можуть припускатися, зразу ж мають виправлятися самими курсантами.

Щодо діапазону мовлення українською та англійською мовою слід зазначити, що курсантам рекомендується демонструвати широку гамму використання граматичних форм і лексичних одиниць задля чіткого описання ситуації, подій, явищ тощо, висловлення та аргументації власної думки.

Майбутні судноводії ознайомлюються з тим, що їхнє висловлювання має бути розгорнутим, відповідати нормальному темпу мовлення; навіть за умов, коли необхідно підібрати правильні граматичні структури або лексичні одиниці, паузи не повинні бути довгими.

Взаємодія в процесі розмови стає активною; курсантам пояснюється, що вони можуть взяти на себе ініціативу розпочати комунікацію, підтримувати дискусію, завершити її, коли це необхідно.

Майбутнім фахівцям демонструється використання різних конекторів, схем логічного зв'язку думок в діалогічному або монологічному мовленні.

Наприкінці навчання в бакалавраті курсанти оволодівають необхідною кількістю граматичних категорій та лексичних одиниць англійської мови відповідно до рівня C1.

Зокрема, серед провідних граматичних категорій та форм, які актуалізуються в професійній діяльності судноводія та які формуються у форматі блоку лінгвістичних знань професійно-мовленнєвої компетентності, найбільш розповсюдженими є такі:

- Passive voice;
- 1st and 2nd conditional clauses;
- 3rd conditional;
- -ing and ed clause;
- Disjunctive question;
- Reported speech;
- Relative clause;
- Modal verbs – may, might + Perfect infinitive.

Курсанти зорієнтовані на суттєве розширення лексичного запасу про різні сфери професійної діяльності судноводія, наприклад, у таких аспектах, як-от:

– Shipping documents: Charter Party, Bill of Lading, Shipper's Declaration, Cargo Manifest, Notice of Readiness, Mate's Receipt, Sea Protest and Letter of Protest;

– Notice of Readiness for Loading and Discharging.

– Laydays and Demurrage;

– Receiving cargo (Loading), SMCP standard Marine communication phrases used when handling the cargo;

– Letters of authorization. Orders for provisions bunker. Notice of the ship is being on demurrage and non-payment of freight;

– Information. Inquires. Requests/ Claims on cargo operations. Statements of completion of loading. Deadfreight statement;

– Delivering cargo (Discharging);

– Distribution and compatibility of cargo. Broken stowage. Dunnage, Loading, discharging and trimming;

– Claims on cargo operations for container carriers. Containerized cargo;

– Cargo damage Reports;

– Cargo Claims/ General Average. Particular Average;

– Sea protest. Letter of protest regarding damage to cargo. Accompanying documents: Log Book Entries, Accident/Incident reports. Cargo Handling;

– Claims on connection with accidents and collisions – letters and protest. SMCP standard Marine communication phrases used when handling the cargo; Search and Rescue;

– Ship's correspondence or Business writing.

Мовлення майбутніх судноводіїв має відрізнятися широким діапазоном різних засобів, які дозволяють висловлюватися у певному стилі на різноманітні теми не лише професійного характеру, але в усіх сферах життєдіяльності.

Викладачі ознайомлюють студентів з тим, що має бути високим ступінь правильності, зокрема граматичної корекції; помилки трапляються рідко, курсанти повинні самі швидко, непомітно для інших їх виправляти.

Швидкість мовлення також має бути високою; саме мовлення повинне відзначатися легкістю і спонтанністю. Природний потік мовлення може гальмуватися лише концептуально складним об'єктом висловлювання.

Що стосується взаємодії, то слід зазначити, що курсанти орієнтуються на вибір необхідних фраз для швидкої реакції у процесі дискурсу та чіткого донесення смислу того, що висловлюється.

Майбутні судноводії спрямовуються на продукування зв'язного, чіткого, логічно стрункого діалогічного / монологічного письмового або усного тексту, коректного вживання необхідних граматичних форм, лексичних одиниць, конекторів.

Із блоком суто лінгвістичних знань тісно пов'язаний **блок соціолінгвістичних знань**, а саме про етикет, культуру, традиції різних народів.

Аналіз наукових джерел свідчить про увагу дослідників до висвітлення сутності такого поняття, як «соціокультурна компетентність». Зокрема, на думку Н. Слюсаренко, вона складається з таких компонентів, як країнознавча, лінгвокраїнознавча, предметна субкомпетенції, де країнознавча віддзеркалює знання про культуру країни, мова якої вивчається, лінгвокраїнознавча – специфіку мовленнєвої та немовленнєвої поведінки носіїв мови, предметна – фонові знаннями із різних сфер, насамперед, професійної (Слюсаренко, 2014).

Розкриваючи своєрідність саме міжкультурної взаємодії, Г. Алтухова акцентує на тому, що це є обмін знаннями, котрий слугує ознайомленню з життєвими цінностями, нормами, особливостями соціальної поведінки та побуту, традиціями пред-

ставників інших народів та культур, що, в кінцевому підсумку, сприяє збагаченню внутрішнього світу учасників цієї взаємодії, вихованню у них взаємоповаги та толерантності (Алтухова, 2014).

Не можемо не погодитися й з науковою позицією Г. Алтухової про необхідність забезпечення готовності особистості до міжкультурної взаємодії та спілкування. Цей процес передбачає виховання позитивного ставлення до своєрідності, унікальності інших культур, розширення знань про особливості спілкування у певному мовному оточенні, формування вмінь взаємодіяти з представниками різних етнічних груп (Алтухова, 2014).

Цієї думки дотримується й Л. Лепіхова, яка зазначає, що в контексті міжкультурної взаємодії слід забезпечувати безконфліктні взаємовідносини, взаємну повагу, рівноправність, визнавати цінність кожної особистості як представника певної нації (Лепіхова, 2005:67).

Для більш повного розкриття змісту соціолінгвістичних знань майбутнього судноводія слід звернутися до наукової позиції С. Барсук про необхідність встановлення діалогу культур, а це, в свою чергу, актуалізує вимогу до розуміння кожного свого співрозмовника як суверенної культури. Саме це положення вимагає виявлення альтруїзму, толерантності, максимальної поваги до унікальності кожного, особливо, коли мова йде про багатонаціональний колектив, яким є екіпаж судна (Барсук, 2016).

О. Тіщенко проблему реалізації принципу полікультурності цілком слушно вбачає у забезпеченні демократизму, плюралізму, солідарності, соціального партнерства, цінування культурної спадщини різних народів та етики життя (Тіщенко, 2013: 217-218).

У цьому контексті набуває неабиякого теоретичного значення позиція експертів Ради Європи про важливість упровадження саме принципу плюрилінгвізму, реалізація якого дозволяє мотивувати до вивчення та використання у побутовій, навчальній, соціальній, професійній сферах різних мов, розширюючи при цьому саме соціолінгвістичні знання, досвід міжкультурної та міжмовної взаємодії, співпраці з представниками різних етносів (Ніколаєва, 2003).

Висновок. Науковці правомірно звертають увагу на необхідність формування особистості судноводія як культурного посередника в умовах багатомовності та поліетнічності. Відповідно до цього, від фахівця вимагається актуалізація вмінь забезпечувати полілог культур та міжкультурну взаємодію. Окрім цього, дослідники цілком слушно наполягають й на важливості бути компе-

тентним, перш за все, у галузі української мови та культури. Ці знання, як слушно зазначають експерти Ради Європи, відображають соціокультурні параметри використання рідної та іноземної мови. Отже, майбутні судноводії мають володіти знаннями про правила поведінки, ввічливості, своєрідності регулювання на мовленнєвому рівні

відносин між представниками різних культур, поколінь, соціальних груп тощо. Особливого значення в діяльності судноводія набуває володіння знаннями про культурні традиції, табу, обмеження (які виявляються на рівні мовленнєвої діяльності) представників етнічних груп, котрі є членами міжнародного екіпажу судна.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Алтухова Г. Підготовка майбутніх учителів до організації міжкультурної взаємодії школярів: дис. ... канд. пед. наук: спец. 13.00.04. Харків, 2014. С. 215.
2. Барсук С. Педагогічні умови формування іншомовного професійного мовлення майбутніх судноводіїв на засадах комунікативно-когнітивного підходу: дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04. Херсон, 2016. С. 252.
3. Великий тлумачний словник сучасної української мови. В. Т. Бусел. Київ; Ірпінь : ВТФ «Перун», 2004. С. 1440
4. Волкотруб Г. Стилїстика ділової мови. *Навчальний посібник*. МАУП, 2002. С. 208.
5. Герасименко Н., Карпова С., Ракитянська В., Сокольницька Л., Ділова українська мова. *Навчально-методичний посібник*. Ч. 1. Вид. 2-е. Одеса, 1999. С. 72.
6. Горбул О. Ділова українська мова. *Навч. посіб.* 6-те вид., випр. – К.: Т-во «Знання», КОО, 2007. С. 222. URL: <https://westudents.com.ua/glavy/9986-spisok-vikoristano-literaturi.html>
7. Грищенко Т. Українська мова та культура мовлення. *Навчальний посібник. Центр навчальної літератури*. 2003. С. 536.
8. Загальноєвропейські рекомендації з мовної освіти: вивчення викладання, оцінювання / наук. ред. укр. вид. С. Ю. Ніколаєва. К.: Ленвіт, 2003. 273 с.
9. Конвенція Міжнародної організації праці 2006 року про працю в морському суднопластві. URL: <https://mtu.gov.ua/files>
10. Конвенція про Міжнародну морську організацію 1948 року в редакції 1982 року. *Міжнародні документи*. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_219#Text
11. Лепіхова Л. Соціально-психологічна компетентність у цілеспрямованій поведінці особистості. *Практична психологія та соціальна робота*. 2005. С. 65–69.
12. Міжнародний кодекс з управління безпечною експлуатацією суден та попередженням забруднення. *Міжнародний кодекс з управління безпекою (МКУБ). Резолюція А.741(18)*. URL: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_304
13. Міжнародна конвенція з охорони людського життя на морі 1974. (*СОЛАС-74*). URL: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_251
14. Міжнародна конвенція з підготовки та дипломування моряків та несення вахти 1978 року (ПДМНВ-78) з поправками. *Консолідований текст*. СПб. : ЗАО: ЦНИИМФ. 2010. С. 806.
15. Освітньо-професійна програма підготовки бакалавра галузі знань *Транспорт і транспортна інфраструктура*. URL: <http://subcomm.onma.edu.ua/dlzone/opp20120921.pdf>
16. Слюсаренко Н. Формування соціокультурної особистості майбутнього судноводія на засадах компетентнісного підходу. *Людинознавчі студії. Педагогіка*. 2014. Вип. 29 (1). С. 173–181.
17. Тіщенко О. Сутність полікультурного виховання у вітчизняній педагогічній думці. *Теорія та методика навчання та виховання*. Вип. 33. Харків, 2013. С. 210–219.

REFERENCES

1. Altuhova H. (2014). Pidhotovka maibutnix uchyteliv do orhanizatsii mizhkulturnoi vzaiemodii shkoliariv. [Preparation of future teachers for the organization of intercultural interaction of schoolchildren]. dys. ... kand. ped. nauk: spets. 13.00.04. Kharkiv. Pp. 215. [in Ukrainian].
2. Barsuk S. (2016). Pedagogichni umovy formuvannia inshomovnoho profesiinoho movlennia maibutnix sudnovodiiv na zasadakh komunikatyvno-kohnityvnoho pidkhodu. [Pedagogical conditions for the formation of foreign language professional speech of future ship drivers based on the communicative and cognitive approach]. dys. ... kand. ped. nauk: spets. 13.00.04. Pp. 252. [in Ukrainian].
3. Velykyi tлумachnyi slovnyk suchasnoi ukrainskoi movy. (2004). [Large explanatory dictionary of the modern Ukrainian language]. V. T. Busel. Kyiv; Irpin : VTF «Perun». Pp. 1440 [in Ukrainian].
4. Volkotrub H. (2002). Stylistyka dilovoi movy. [Stylistics of business language]. Navchalnyi posibnyk. MAUP. Pp. 208. [in Ukrainian].
5. Herasymenko N., Karpova S., Rakytianska V. Sokolnytska L. (1999). Dilova ukrainska mova. [Business Ukrainian language]. Navchalno-metodychnyi posibnyk. Ch. 1. Vyd. 2-e. Odesa. Pp. 72. [in Ukrainian].
6. Horbul O. (2007) Dilova ukrainska mova. [Business Ukrainian language]. Navch. posib. 6-te vyd., vypr. – K.: T-vo «Znannia», KOO. С. 222. URL: <https://westudents.com.ua/glavy/9986-spisok-vikoristano-literaturi.html> [in Ukrainian].
7. Hrytsenko T. (2003) Ukrainska mova ta kultura movlennia. [Ukrainian language and speech culture]. Navchalnyi posibnyk. Tsentr navchalnoi literatury. Tutorial. *Center for educational literature*. Pp. 536. [in Ukrainian].

8. Zahalnoievropeiski rekomendatsii z movnoi osvity: vyvchennia vykladannia, otsiniuvannia. (2003) [Common European Framework of Reference for Languages: Learning, Teaching and Assessment]. nauk. red. ukr. vyd. S. Yu. Nikolaieva. K.: Lenvit. Pp. 273. [in Ukrainian].
9. Konventsiiia Mizhnarodnoi orhanizatsii pratsi 2006 roku pro pratsiu v morskomu sudnoplavstvi. (2006) [Convention of the International Labor Organization of 2006 on labor at sea]. URL: <https://mtu.gov.ua/files> [in Ukrainian].
10. Konventsiiia pro Mizhnarodnu morskou orhanizatsiiu 1948 roku v redaktsii 1982 roku. (1994). [Convention on the International Maritime Organization of 1948 in the edition of 1982]. Mizhnarodni dokumenty. *International document*. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_219#Text [in Ukrainian].
11. Liepikhova L. (2005) Sotsialno-psykholohichna kompetentnist u tsilespriamovanii povedintsi osobystosti. [Socio-psychological competence in purposeful personality behavior]. raktychna psykholohiia ta sotsialna robota. *Practical Psychology and Social Work*. Pp. 65–69. [in Ukrainian].
12. Mizhnarodnyi kodeks z upravlinnia bezpechnoiu ekspluatatsiieiu suden ta poperedzhenniam zabrudnennia. Mizhnarodnyi kodeks z upravlinnia bezpekoiu (MKUB). [International Code for the Management of Safe Operation of Ships and Prevention of Pollution. International Security Management Code (ISMC)]. Rezoliutsiia. *Resolution A.741(18)*. URL: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_304 [in Ukrainian].
13. Mizhnarodna konventsiiia z okhorony liudskoho zhyttia na mori. (1974). [International Convention Safety of Live at Sea]. (*SOLAS*) URL: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_251 [in Ukrainian].
14. Mizhnarodna konventsiiia z pidhotovky ta dyplomuvannia moriakiv ta nesennia vakhty 1978 roku (PDMNV-78) z popravkamy. (2010) [International Convention on Standards of Training, Certification and Watchkeeping for Seafarers, 1978 (STCW1978), as amended]. Konsolidovanyi tekst. *Consolidated Text*. SPb.: ZAO TsNYMF. Pp. 806. [in Ukrainian].
15. Osvitno-profesiina prohrama pidhotovky bakalavra haluzi znan. (2012) [Educational and professional program of bachelor's training in the field of knowledge]. Transport i transportna. *Transport and transport infrastructure*. URL: <http://subcomm.onma.edu.ua/dlzone/opp20120921.pdf> [in Ukrainian].
16. Slusarenko N. (2014) Formuvannia sotsiokulturnoi osobystosti maibutnoho sudnovodiia na zasadakh kompetentnisnoho pidkhodu. [Formation of sociocultural personality of the future navigator through the competence-based approach]. Liudynoznavchi studii. Pedahohika. *Human Studies. Series of Pedagogy*. Vyp. 29 (1). Pp. 173–181. [in Ukrainian].
17. Tishchenko O. (2013) Sutnist polikulturnoho vykhovannia u vitchyzniani pedahohichnii dumtsi. [The essence of multicultural education in the national pedagogical thought]. Teoriia ta metodyka navchannia ta vykhovannia. *Theory and methods of teaching and education*. Vyp. 33. Kharkiv. Pp. 210–219. [in Ukrainian].